

МІСЦЕ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Здійснено аналіз особливостей і значення етнопедагогічної культури сучасного вчителя в розв'язанні освітніх завдань національного виховання в умовах цивілізаційної глобалізації. Визначено роль освітнього процесу вищих педагогічних навчальних закладів у формуванні етнопедагогічної культури майбутніх фахівців.

Ключові слова: *етнопедагогічна культура, компетентність, національна самосвідомість.*

На сучасному етапі розвитку людства, освіті справедливо відводиться пріоритетна роль в забезпеченні стабільного розвитку суспільства, запобіганні та подоланні глобальних криз, міжетнічних та міжособистісних конфліктів. Суттєве значення набуває освіта в процесі збереження самобутності національної культури, гармонізації міжетнічних взаємин і налагодженні діалогу культур.

Феномен культури, класифікація, функції та похідні від нього поняття етнокультура, етнопедагогічна культура, етнокультурне середовище та полікультурний простір в епоху цивілізаційної глобалізації стали предметом досліджень багатьох учених, зокрема Ю. Богуцького, М. Кагана, Ю. Лотмана, Б. Маліновського, В. Шейка. Проблему професійної компетентності педагога розробляють С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Тараненко, Н. Ничкало, Н. Кузьміна, А. Маркова, К. Корсак, А. Михайличенко та інші. Теоретико-методичні аспекти етнопедагогічної компетентності вчителів та учнів розкриваються в дослідженнях Ф. Заставного, П. Кононенка, В. Корнєєва, Ю. Косенко, Н. Лисенко, Л. Паламарчук, М. Стельмаховича та інших.

Мета дослідження – аналіз особливостей та значення етнопедагогічної культури сучасного вчителя в розв'язанні освітніх завдань національного виховання в умовах цивілізаційної глобалізації.

Загально визнано, що національна своєрідність культури виявляється виключно в контексті загальнолюдських надбань, з якими вона перебуває в постійному взаємозв'язку, живому спілкуванні, своєрідному діалозі. Національна замкненість, як доводить історія, призводить до духовного занепаду, його одноманітності та застійних явищ “Кожна національна культура, наголошує Я.Татарин, – потрібна не лише собі, але й іншим національним культурам, які взаємозацікавлені, взаємозумовлені, доповнюють і проникають одна в іншу, утворюючи тим самим спадковість і безкінечність у розвитку людства взагалі і культури та філософії зокрема [6, с.119].

У державно-правових актах України, що регламентують систему освіти, зокрема Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ ст.) відзначається її органічний зв'язок із національною історією, народними традиціями, а також визнано освіту важливим засобом національного розвитку та налагодження взаєморозуміння в міжнаціональних відносинах [1, с.2]. Реалізація цієї відповідальної місії відбувається завдяки педагогічній діяльності, спрямованій на формування етнічної самосвідомості підростаючого покоління. Окреслені завдання спроможні розв'язати лише особистості з високим рівнем розвитку етнопедагогічної культури.

Вичерпну характеристику сутності поняття “етнопедагогічна культура” дають сучасні вчені В.М. Шейко та Ю.П. Богуцький, наголошуючи, що це – “необхідний рівень сформованості у викладача сучасних загальнокультурних і професійних знань, умінь і навичок, розвитку особистісних якостей і здібностей” [7, с.257]. Власне ці параметри особистості педагога, на думку вчених, дозволяють оптимально забезпечити ефективність педагогічної діяльності з врахуванням етнічних особливостей та культурних традицій, психолого-педагогічних напрацювань певного народу.

Етнопедагогічна культура має подвійне значення: по-перше – це засіб формування особистості педагога, його етнічної самосвідомості, здатності до самовизначення в культурі, опанування навичками самоосвіти; по-друге – педагогічна умова, що дозволяє оптимально забезпечити ефективність освітнього процесу в поліетнічному середовищі (уміння використовувати навчально-виховний потенціал народної педагогіки, налагоджувати педагогічну взаємодію з поліетнічним складом вихованців тощо).

В.М. Шейко та Ю.П. Богуцький окреслили такі структурні компоненти етнопедагогічної культури:

- любов до дітей;
- здатність самовизначитися в культурі та осмислення внеску національних культур у загальнолюдські надбання;
- уміння налагоджувати педагогічну взаємодію з поліетнічними вихованцями;
- знання етнопсихології;
- уміння втілювати в освітній процес здобутки народної педагогіки;
- уміння використовувати національні традиції статевого виховання;
- здатність налагоджувати взаємодію з родиною вихованців і враховувати її вплив тощо) [7, с.257].

Основоположне значення в формуванні етнопедагогічної культури, безумовно належить компетентності особистості педагога. У тлумачному словнику української мови поняття “компетентність” має таке визначення: “Компетентний – це такий, який має достатні знання в якійсь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, кваліфікований” [4, с.22]. Саме слово “компетентний” (від лат. “competens” – відповідний, здібний, належний) означає, що характеризує людину як таку, що має високий рівень знань, вміє втілювати їх у практику, спроможна мати власні погляди і переконання щодо предмету праці, аналізувати, узагальнювати, робити об’єктивні висновки.

С. Гончаренко визначає компетентність як “...сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію” [4, с.22].

Поняття “компетентність” у наукових дослідженнях Н. Кузьміної розглядається як “інтегративне, особистісне новоутворення, що формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостях та життєвому досвіді”, а у працях Л. Карпової визначається як “певна система, що інтегрує знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистих професійних зобов’язань” [2, с.68].

Л. Паламарчук здійснивши ґрунтовний аналіз теоретико-практичних аспектів компетентності вчителя, визначила такі його складові як: етнокультурні, етнопедагогічні, етнопсихологічні, регулятивно-технологічні та полікультурнотворчі. Вчена також розглядає етнокультурологічну компетентність як “індивідуально-полі-

культурну освіту, що формується на основі інтеграції професійно-педагогічних, етнокультурних знань, ціннісних орієнтацій, умінь застосовувати регулятивні технології в етнокультурних відносинах” [4, с.22]. Визначаючи особливості етнопедагогічної компетентності, Л. Паламарчук вказує особистісні якості педагога спроможного її досягнути. Це, насамперед, відповідальність за результативність навчально-виховного процесу, а також педагогічна спостережливність.

На основі існуючих тлумачень професійної компетентності педагога, Ю. Косенко дає визначення етнопедагогічної компетентності майбутніх вихователів, насамперед це система знань студентів про народну педагогіку, сформовані уміння й навички впровадження в освітній процес сучасного дошкільного навчального закладу змісту, форм і методів народного виховання, їх готовність до народознавчої роботи з дошкільниками, здійснення національного виховання [2, с.68].

Підготовка майбутнього вчителя з розвинутими етнокультурними та етнопедагогічними здібностями є важливим напрямком освіти у вузі. Завдяки тому, що вища педагогічна освіта покликана реалізувати загальнокультурну, етнокультурну та етнопедагогічну функції, освітні інституції відіграють вирішальну роль у формуванні етнопедагогічної культури особистості. Проте, на жаль, доводиться констатувати той факт, що освітній процес у вузі недостатньо впливає на функцію формування етнічної самосвідомості студентів. Так, П. Щербань, розкриваючи актуальні проблеми формування національної самосвідомості студентів, звертає увагу на той факт, що згідно з матеріалами Інституту соціальної та політичної психології лише 37,7 % студентів педагогічних вузів “підтвердили бажання бути громадянами України за умови вільного вибору громадянства” [8, с.7].

Результати дослідження ціннісних орієнтацій студентів засвідчують, що молоді люди переважно орієнтуються в системі етнічних цінностей професійної культури (література, наука, мистецтво). В певній мірі це притаманно для представників усіх національностей. Очевидним є те, що в умовах глобалізаційних процесів сучасне студентство орієнтоване в більшій мірі на цінності духовної культури розвинених країн. Водночас, необхідно визнати, що молодь обізнана й у певних аспектах духовних надбань рідного народу [7, с.257].

Етнокультурні потреби студентства має задовольнити етнопедагогічна освіта, яка забезпечить умови для осягнення духовної спадщини рідного народу, щоб потім вивести його у світовий культурний простір. В результаті цього відбуватиметься ідентифікація майбутніх освітян на етнічному (національному) та світовому (загальнолюдському) рівнях.

Отож, формування етнопедагогічної культури майбутніх педагогів є важливим завданням сучасної системи вищої освіти в Україні. Комплексне вирішення цієї проблеми забезпечить підготовку фахівців, здатних вирішувати освітні завдання в умовах сучасних глобалізаційних процесів.

1. Державна Національна програма “Освіта” (“Україна ХНІ”) // Освіта. – 1993. – № 44–45 (груд.). – С. 2.

2. Косенко Ю. Етнопедагогічний підхід до професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Випуск ХІХ-ХХ. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 67–74.

3. Лактіонова Г. Виховання в епоху глобалізації: нові можливості, нові ризики // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 2–6.

4. Паламарчук Л. Етнокультурна компетентність учителя географії // Рідна школа. – 2009. – № 5–6 (травень-червень). – С. 21–24.

5. Солодка А. Методика полікультурного виховання старшокласників у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу // Рідна школа.– 2004. – № 2. – С. 27–29.
6. Татарин Я. Г. Національна культура і національна філософія // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Духовна культура як домінанта українського життєтворення”. – 22-23 грудня 2005 р. – Київ, 2005. – С. 117–120.
7. Шейко В. М., Богуцький Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.). Монографія. – К.: Генеза, 2005.– 592 с.
8. Щербань П. Формування національної самовідомості студентів // Освіта.– 2008. – № 22–23 (28 травня – 4 червня). – С. 6–7.

The article analyzes the characteristics and values of modern culture teacher of the etnopedagogical in solving the educational problems of national education in a global civilization. The role of the educational process of higher educational institutions in shaping culture etnopedagogical future specialists.

Key words: *etnopedagogical culture, competence, national identity.*